

DOI: 10.30495/jss.2022.1960064.1462

Research Paper

Exploring the opportunities and challenges of foreign investment in East Azerbaijan province

Karim Yazdani Hojghan

Ph. D. student in Economic Sociology and Development, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Hussein Dehghan

Assistant professor of social sciences, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (corresponding author). E-mail: dr.dehghan@iau-tnb.ac.ir

Talie Khademiyan

Associate professor of social sciences, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Investment as one of the components of the development of the society is of special importance. And domestic or foreign investors in every society face a series of obstacles and problems to invest. This research has been conducted with the aim of investigating the opportunities and challenges of foreign investment in East Azerbaijan province, with an emphasis on the two commercial areas of Tabriz and Jolfa. The current research method is a survey and a questionnaire was used to collect data. The results obtained from Cronbach's alpha and factor analysis indicated high validity and reliability of the questions. The statistical population included foreign investments authorities and foreign investors in the Tabriz and Jolfa. The sample size of 429 people was obtained by Cochran's method in the field of foreign investment. Finally, the desired samples were selected by proportional stratified sampling and simple random sampling. In order to analyze the data, SPSS software was used and structural equation modeling (Amos software) was used to test the theoretical model of the research. The identified challenges of foreign investment in the two regions of Tabriz and Jolfa include: cumbersome administrative bureaucracy, lack of optimal implementation plans, contradictions in implementation plans, lack of agreement and empathy between authorities and long investment process. Investment opportunities also includes more profitability, low production costs, proper marketing, proper access to workers and the possibility of more competition with the products of the host country. The research findings show that, there is a significant direct correlation between the independent variable of social capital (with three dimensions of participation, trust and social cohesion) and foreign investment (dependent variable) ($r=0.55$). Also, examining the effect of social capital on foreign investment shows that, social capital has a 0.46 effect on the amount of foreign investment. Also, the findings indicate the fact that, the amount of foreign investment in the two regions of Tabriz and Jolfa is different and it is reported more in Tabriz than Jolfa.

Conflict of interest:

ACCORDING TO THE AUTHORS, THE ARTICLE DID NOT HAVE ANY CONFLICT OF INTEREST.

Key words: *Foreign Investment, Bureaucracy, Profitability, Jolfa, Tabriz, Social Capital.*

کنکاشی بر فرصت‌ها و چالش‌های سرمایه‌گذاری خارجی در استان آذربایجان شرقی

کریم یزدانی هوجقان^۱

حسین دهقان^۲

طلیعه خادمیان^۳

تاریخ پذیرش نهایی مقاله: ۱۴۰۱/۴/۴

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۳/۱۰

چکیده

سرمایه‌گذاری به عنوان یکی از مولفه‌های توسعه جامعه از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. سرمایه‌گذاران داخلی یا خارجی در هر جامعه برای اقدام به سرمایه‌گذاری با یک سری موانع و مشکلات مواجه می‌باشند. این پژوهش با هدف بررسی فرصت‌ها و چالش‌های سرمایه‌گذاری خارجی در استان آذربایجان - شرقی با تاکید بر دو منطقه تجاری تبریز و جلفا انجام گرفته است. روش تحقیق حاضر پیمایشی بوده و برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شده است. نتایج به دست آمده از آلفای کرونباخ و تحلیل عاملی نشانگر اعتبار و پایایی بالای سوالات بودند. جامعه آماری شامل، مسئولین حوزه سرمایه‌گذاری‌های خارجی و سرمایه‌گذاران خارجی در شهرهای تبریز و جلفا بودند. حجم نمونه با روش کوکران انجام گرفت که تعداد ۴۲۹ نفر در حوزه سرمایه‌گذاری خارجی به دست آمد. در نهایت، نمونه‌های مورد نظر با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب و روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار SPSS و برای آزمون مدل نظری پژوهش از مدل‌سازی معادلات ساختاری (نرم‌افزار Amos) استفاده شد. چالش‌های شناسایی شده سرمایه‌گذاری خارجی در دو منطقه تبریز و جلفا شامل بوروکراسی اداری دست و پا گیر، نبود برنامه‌های اجرایی بهینه، تناقض در برنامه‌های اجرایی، نبود وفاق و همدلی میان مسئولین و طولانی بودن فرایند سرمایه‌گذاری و فرصت‌های سرمایه‌گذاری خارجی شامل سودآوری بیشتر، پایین بودن هزینه‌های تولید، بازاریابی مناسب، دسترسی مناسب به کارگران و امکان رقابت بیشتر با محصولات کشور میزبان می‌باشند. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد بین متغیر مستقل سرمایه اجتماعی (با سه بعد مشارکت، اعتماد و انسجام اجتماعی) با سرمایه‌گذاری خارجی (متغیر وابسته) $(r=0/55)$ همبستگی معنادار مستقیم وجود دارد. هم‌چنین بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر سرمایه‌گذاری خارجی بیانگر آن است که سرمایه اجتماعی ۰/۴۶ بر میزان سرمایه‌گذاری خارجی تأثیر دارد. هم‌چنین، یافته‌ها حاکی از این واقعیت است که میزان سرمایه‌گذاری خارجی در دو منطقه تبریز و جلفا متفاوت از هم بوده و در شهر تبریز بیشتر از شهر جلفا گزارش شده است.

واژگان کلیدی: سرمایه‌گذاری خارجی، بوروکراسی، سودآوری، جلفا، تبریز، سرمایه اجتماعی.

۱. دانشجوی دکتری تخصصی جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

۲. استادیار گروه علوم اجتماعی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول).

E-mail: dr.dehgan@iau-tnb.ac.ir

۳. دانشیار گروه علوم اجتماعی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

مقدمه

سرمایه‌گذاری خارجی به معنای انتقال وجوه یا مواد از یک کشور صادر کننده به کشور دیگر کشور میزبان جهت استفاده از تأسیسات یک بنگاه اقتصادی در کشور میزبان در برابر مشارکت مستقیم یا غیر مستقیم در سود آن بنگاه". در تعریفی دیگر، طبق قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی، سرمایه‌گذاری خارجی معادل به کارگیری سرمایه خارجی در یک بنگاه اقتصادی جدید یا موجود پس از اخذ مجوز سرمایه‌گذاری است. که به صورت سرمایه‌گذاری در تولید و ساخت کالا، استخراج مواد خام، تأسیس و گسترش نهادهای مالی و غیره در فراسوی مرزهای ملی انجام می‌شود (۸: ۹). سرمایه‌گذاری خارجی شامل سرمایه‌گذاری یک شرکت یا شخص حقیقی در کشوری دیگر جهت تجارت یا تولید می‌باشد. سرمایه‌گذاری خارجی به دو شاخه عمده تقسیم می‌شود. سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و سرمایه‌گذاری غیر مستقیم. سرمایه‌گذاری مستقیم و غیرمستقیم در همه حوزه‌های اقتصادی و تجاری که بخش خصوصی مجاز به فعالیت در آن است، امکان‌پذیر می‌باشد. اما در بخش عمومی و دولتی سرمایه‌گذاری تنها باید در چارچوب ترتیبات قراردادی و مشارکت مدنی صورت بگیرد (۸: ۲۳). هم‌چنین سرمایه‌گذاری خارجی شامل نگرش کارگزاران داخلی نسبت به حضور سرمایه‌داران خارجی در داخل و فعالیت اقتصادی آن‌ها در منطقه مورد مطالعه به اشکال مختلف از جمله احداث کارگاه‌ها، کارخانه‌ها، مراکز تجاری و فعالیت‌های تولیدی می‌باشد. کشورهایی که در حال توسعه هستند یا به اصطلاح بازارهای نوظهوری دارند، سرمایه‌گذاری خارجی برای آن‌ها امری بسیار حیاتی است. شرکت‌هایی که در این کشورها مشغول به فعالیت هستند، برای گسترش فروش بین‌المللی خود، به سرمایه و تجربه شرکت‌های چندملیتی نیاز مبرم دارند. این کشورها به سرمایه‌گذاری خصوصی خارجی در حوزه‌های زیرساخت‌ها، انرژی، و منابع آبی نیاز دارند تا بتوانند شغل‌های بیشتری ایجاد کنند و به تبع آن سطح عمومی دستمزدها افزایش یابد. تحول اساسی که در یک جامعه صنعتی اتفاق می‌افتد گسترش و بنیان‌گیری روحیه علمی در این جوامع و علمی شدن فرهنگ می‌باشد. به عبارت دیگر در این جوامع روحیه علمی به یک باور تبدیل می‌شود. جذب سرمایه خارجی برای دستیابی به رشد و توسعه اقتصادی پایدار از عوامل مهم و ضروری است. یکی از مؤلفه‌ها و شاخص‌های اصلی توسعه اقتصادی دستیابی به رشد اقتصادی است و برای تداوم رشد اقتصادی سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی یکی از عوامل لازم و ضروری است (۲: ۶۸۷). در مورد منطقه مورد مطالعه یعنی تبریز و جلفا می‌توان گفت به دلیل تمرکز صنایع تولید ماشین‌آلات و تجهیزات، استان آذربایجان شرقی و به ویژه منطقه تبریز و جلفا یکی از قطب‌های صنعتی کشور به شمار می‌رود. وجود ۳۳ شهرک صنعتی و تخصصی و ۱۴ ناحیه صنعتی؛ وجود ۷ پایانه مرزی گمرکی وجود مؤسسات تحقیقات صنعتی در استان؛ وجود مزیت نسبی در ۱۳ رشته فعالیت صنعتی مراکز آموزش فنی شرکت‌های بزرگ صنعتی؛ وجود صنایع مادر پیشرفته، شهرک‌های تخصصی مانند سرمایه‌گذاری خارجی، فن‌آوری قطعات خودرو، مصالح ساختمانی تبریز و جلفا، همجواری با کشورهای خارجی و

دسترسی آسان به بازارهای اروپا و آسیای میانه؛ در سال‌های اخیر با ایجاد تشکلهای صنفی در زمینه صنعت، نظیر اتاق بازرگانی و صنایع و معادن، خانه صنعت و معدن، انجمن مدیران صنایع و انجمن قطعه‌سازان زمینه ارتباطی قوی بین مراکز صنعتی فراهم گردیده که می‌تواند الگوی مناسب برای صنایع کشورمان باشد. وجود شهرک اختصاصی سرمایه‌گذاری خارجی در تبریز، وجود شهرک‌ها و نواحی صنعتی در نقاط مختلف به شمار می‌رود. شرکت‌های سرمایه‌گذاری خارجی که اکثراً از کشورهای همسایه از جمله ترکیه و آذربایجان هستند، در تبریز و جلفا می‌باشند که با هدف توسعه صادرات، اشتغال‌زایی و رونق تجارت به وجود آمده‌اند. سرمایه‌گذاری خارجی و وقوع آن در تمامی جوامع توسعه یافته و در حال توسعه هم‌چون هر پدیده دیگر متأثر از یک سری علل و عوامل می‌باشد. از جمله عوامل مؤثر در وقوع سرمایه‌گذاری خارجی در جامعه می‌توان به میزان برخورداری از سرمایه اجتماعی اشاره نمود. سرمایه اجتماعی که بیشتر با ابعاد انسجام، اعتماد و شبکه‌های اجتماعی شناخته می‌شود، در قالب نهادهای، روابط و ارزش‌ها بر تعاملات بشری حاکم بوده و زمینه رشد و توسعه را در جامعه فراهم می‌کند (۷: ۱۰۱۶). بر این اساس، در تحقیق حاضر تلاش می‌شود در کنار شناسایی فرصت‌ها و چالش‌های سرمایه‌گذاری خارجی در مناطق تبریز و جلفا، نقش متغیر سرمایه اجتماعی و ارتباط آن با سرمایه‌گذاری خارجی مورد بحث و بررسی قرار بگیرد.

اهمیت و ضرورت تحقیق

سرمایه‌گذاری مستقیم بخشی جدایی‌ناپذیر یک سیستم اقتصادی باز بوده و عامل کاتالیزور اصلی برای وقوع امر توسعه می‌باشد. توسعه اقتصادی یکی از اهدافی است که توسط اکثر کشورها، از جمله ایران به شدت دنبال می‌شود. به طوری که می‌توان گفت رنج کمبود سرمایه به عنوان عامل تولیدی مهم، مانعی جدی بر راه توسعه و پیشرفت کشورها بوده است. در راستای انجام اصلاحات در ساختار اقتصادی کشور و فراهم نمودن بستر قانونی مناسب جهت جذب سرمایه و فناوری خارجی و متحقق توسعه اقتصادی کشور، مجلس شورای اسلامی طرح قانون «تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی» را پیشنهاد و نهایتاً پس از تصویب در سال ۱۳۸۱، جانشین قانون جلب و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی مصوب ۱۳۳۶ نمود. قانون تشویق و حمایت سرمایه‌گذاری خارجی و نیز تصویب آئین‌نامه اجرائی آن از سوی دولت، ابهامات و دغدغه‌های سرمایه‌گذاران خارجی را برطرف و روند تقاضا برای سرمایه‌گذاری در ایران را شتاب بخشیده است. برخی از مزیت‌های قانون مذکور شامل گسترش حوزه فعالیت سرمایه‌گذاران خارجی به ویژه در زیرساخت‌ها، فرایند کوتاه و سریع پذیرش و تصویب سرمایه‌گذاری خارجی، تأسیس مرکز خدمات سرمایه‌گذاری خارجی، معرفی گزینه‌های حقوقی جدید ناظر بر رابطه میان دولت و سرمایه‌گذاری خارجی، مجاز شمردن سرمایه‌گذاری دولتهای خارجی در ایران، امکان حل و فصل اختلافات در مجامع بین‌المللی، امکان سرمایه‌گذاری مجدد سود سرمایه‌گذاری خارجی و موارد دیگر می-

باشند (۱۲: ۲۶). بر این اساس، تکیه بر افزایش کمی و کیفی عوامل و چالش‌های مرتبط با رشد و توسعه پایدار همواره مدنظر کشورها بوده است. به این معنا که کشورها برای تحقق اهداف کلان اقتصادی و برای تکمیل منابع داخلی، به منابع خارجی به ویژه سرمایه‌گذاری خارجی روی می‌آورند (۶: ۲۴). به عبارتی، بیشتر کشورها به دلیل نقش بالای سرمایه‌گذاری خارجی در تسریع برنامه‌های توسعه به ویژه توسعه اقتصادی، علاقه زیادی به جذب سرمایه‌های خارجی دارند. در همین راستا، کشورهای در حال توسعه میز اقداماتی را در این زمینه به عمل آورده‌اند که از یک طرف شامل ایجاد فضای مناسب داخلی و بسترهای قانونی و اداری مناسب و ایجاد ساختار اقتصادی مساعد و از طرف دیگر شامل به وجود آوردن فضای مناسب بین‌المللی و از بین بردن هر گونه محدودیت فشار بین‌المللی می‌باشند (۱۲: ۲۱).

چهار چوب نظری

سرمایه‌گذاری از دیر باز مورد توجه متفکران و اندیشمندان مختلف بوده و از ابعاد مختلف مورد بحث و بررسی قرار گرفته و نظریه‌ها و مطالعات تجربی زیاد در این زمینه حاکی از اهمیت این موضوع می‌باشد. اکثر نظریه‌های مطرح شده در مورد سرمایه‌گذاری از حیث طرف‌داری یا مخالفت با سرمایه‌گذاری خارجی را می‌توان در سه دسته تقسیم‌بندی نمود: دسته اول معتقدند که سرمایه‌گذاری خارجی در پی کسب قدرت سیاسی و اقتصادی در کشوری است که در آن اقدام به سرمایه‌گذاری می‌کند و حتی ممکن است ویژگی‌های فرهنگی منحصر به فرد کشور میزبان را ویران سازد. نظریه‌پردازان گروه دوم نیز اعتقاد دارند که همه فعالیت‌های تجاری و اقتصادی خوب هستند و مانعی نباید در مقابل جریان آزاد سرمایه‌گذاری بین کشورها وجود داشته باشد. دسته سوم که دیدگاه پراگماتیستی و میانه‌رو دارند معتقدند که سرمایه‌گذاری خارجی فواید و هزینه‌هایی به همراه دارد و لذا باید به منافع و هزینه‌های آن‌ها توجه شود (۱۲: ۲۲). ریشه تئوری‌های سرمایه‌گذاری خارجی به نظریات تجارت بین‌الملل باز می‌گردد. نظریه‌پردازان سرمایه‌گذاری خارجی، این نظریه‌ها را در دو دسته اصلی تقسیم نموده‌اند. دسته نخست از موضع اقتصادی سرمایه‌داری به موضوع پرداخته‌اند. این دسته از اقتصاددانان از طیف اقتصاددانان نئوکلاسیک محسوب می‌شوند. دسته دوم که اقتصاددانان رادیکال هستند، اساس نهادها و ساختارهای نظام سرمایه‌داری را مورد انتقاد قرار داده‌اند. یکی از ابعاد بررسی سرمایه‌گذاری خارجی پرداختن به موضوع سرمایه‌گذاری خارجی نقش، جایگاه و رشد شرکت‌های فراملیتی و علاقه‌مندی آن‌ها به مقوله سرمایه‌گذاری خارجی است که در چارچوب تئوری بین‌المللی قابل تبیین می‌باشد. این تئوری توسط باکلی و کاسون (۱۹۷۶)، مطرح شده و هنارت^۱ (۱۹۸۲)، آن را تبیین نموده و در سال ۱۹۸۲ توسط کاسون توسعه

^۱. Hennart

داده شد. این تئوری در سطح ملی توسط کاس^۱ (۱۹۳۷)، و در سطح بین‌المللی توسط هایمر^۲ (۱۹۷۶)، مطرح شد. هایمر در مطالعات خود دو عامل تعیین کننده و تاثیرگذار بر سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را شناسایی نمود. یکی از این عوامل حذف رقابت بود. عامل دیگر مزیت‌هایی بود که برخی بنگاه‌ها در فعالیت‌های خاص کسب می‌کنند (۴: ۱۹۶).

یکی از مدل‌های مطرح در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی، مدل بین‌المللی کردن اوپسالا و فاصله روانی^۳ است. این مدل توسط گروهی از محققان دانشگاه اوپسالا در اسکاندیناوی مطرح شد. این مدل قدرت تبیین نظریه چرخه موصول را که مبتنی بر شاخص محدود از آحاد شرکت‌های سرمایه‌گذار بود، زیر سوال برد. نظریه‌ای که سطوح درآمد و هزینه‌های کشور میزبان را عناصر اصلی توانایی تاثیرگذار بر گسترش بین‌المللی شرکت‌ها می‌دانست. از میان مشهورترین محققان این مکتب می‌توان به جانسون، ویدرشم پائول (۱۹۷۵)، جانسون و واهلن (۱۹۷۷)، جانسون و ماتسون (۱۹۸۸)، واهلن و نوردشتورم (۱۹۸۸)، اشاره نمود. جانسون و واهلن منطبق این فرایند بین‌المللی‌سازی متوالی را با این استدلال که این تحول گام به گام و بر اساس کسب تدریجی شناخت از بازارهای خارجی و استفاده از منابع خارجی اطلاعات است، توضیح دادند. به زعم این دو، فرایند یادگیری فراینده و تجربی تعهد به بازارهای خارجی را در مقیاسی وسیع توجیه و تبیین می‌کند. به نظر این دو، شرکت‌ها در نتیجه فقدان و یا اندک بودن شناخت نسبت به شرایط بازارهای محلی در مقایسه با رقبای محلی نوعی فقدان مزیت دارند. اگر چه شرکت‌ها می‌توانند دانش عینی را خریداری نمایند ولی دانش تجربی قابل خریداری نبوده و بایستی آن را به صورت مستقیم تجربه بکنند. بنابراین، به منظور حضور جدی بنگاه‌ها در عرصه بازارهای بین‌المللی باید با حضور موثر در کشورهای خارجی دانش تجربی کسب کرد (۱۴: ۹۶). یکی از عناصر اصلی مدل بین‌المللی‌سازی اوپسالا، مساله فاصله روانی است و بر این اساس بر ابعاد اجتماعی سرمایه‌گذاری خارجی تاکید می‌شود. مدل مزبور بر این امر تاکید می‌کند که اختلافات فرهنگی، زبان، سطح آموزش و توسعه اقتصادی میان کشور مادر شرکت و کشور مادر میزبان تاثیر عمده‌ای در تصمیم شرکت به سرمایه‌گذاری در خارج دارد (۱۴: ۹۸).

پیشینه تجربی تحقیق

تحقیقات متعدد داخلی و خارجی انجام گرفته در زمینه عوامل موثر بر سرمایه‌گذاری خارجی نشان می‌دهد که این مساله در حوزه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی در کشورهای مختلف مورد مذاقه قرار گرفته است که در ادامه به چند مورد از آن‌ها اشاره می‌شود. سعادت‌مند و همکاران (۱۴۰۰)، به بررسی ظرفیت‌های بین‌المللی جذب سرمایه‌گذاری خارجی در ایران در دهه ۹۰ پرداختند. روش تحقیق

¹. Coase

². Hymer

³. The Uppsala Internationalization Model and Psychic Distance

حاضر توصیفی تحلیلی بوده و ابزار گردآوری داده‌ها از نوع کتابخانه‌ای و آماری است. یافته‌ها نشان می‌دهند که چگونگی بهره‌گیری از ظرفیت‌های همکاری اقتصادی و سرمایه‌گذاری با برخی کشورها و نیز ظرفیت‌های اقتصادی ایرانیان مقیم خارج می‌تواند موجب افزایش میزان جذب سرمایه‌گذاری خارجی و متعاقباً غلبه بر محدودیت‌های بین‌المللی برای ایران گردد. هم‌چنین، حسینی و همکاران (۱۳۹۹)، به بررسی عوامل تاثیرگذار بر جذب سرمایه‌گذاری در مناطق تجاری خارجی ارس پرداختند. جامعه آماری این تحقیق شامل ۱۲۰ نفر از اساتید و صاحب‌نظران این حوزه بودند. نتایج به دست آمده حاکی از این است که عوامل تاثیرگذار بر جذب سرمایه در منطقه آزاد تجاری ارس شامل امکانات، عوامل مکان‌یابی، عامل اقتصادی، عامل حمایتی، سیاست‌گذاری، قوانین و مقررات و مدیریت می‌باشند. شهسواری (۱۳۹۶)، در تحقیق خود به شناسایی و اولویت‌بندی موانع جذب سرمایه‌گذاری خارجی در استان قزوین پرداخت. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که به اولویت موانع جذب سرمایه‌گذاری خارجی در استان قزوین در ابتدا عوامل سیاسی، بعد از آن عوامل اقتصادی، عوامل زیرساختی و عوامل انسانی و طبیعی به ترتیب در رتبه‌های بعدی اهمیت قرار می‌گیرند. نتایج و برنامه‌ها برای توسعه فعالیت‌های جدید در بهبود تصمیم‌گیری بازاریابی و برنامه‌ریزی بازاریابی به منظور کاهش و حذف موانع جذب سرمایه‌گذاری خارجی در استان قزوین شناخته شده است.

رضایی (۱۳۹۵)، با تاکید بر اهمیت سرمایه در مباحث اقتصادی به بررسی چالش‌های سرمایه‌گذاری خارجی و بازتاب آن بر اقتصاد ایران پرداخت. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که جریان ورود سرمایه‌گذاری خارجی منافع متقابلی را برای کشورهای میزبان و سرمایه‌گذاران بین‌المللی دارد و از طرفی میزان سرمایه‌گذاری داخلی را افزایش می‌دهد. هم‌چنین نشان می‌دهند که اثربخشی سرمایه‌گذاری‌های خارجی بر رشد اقتصادی به سیاست‌گذاری‌های کشورهای میزبان بستگی دارد و برنامه‌ریزی بلند مدت ثبات مناسب‌تری برای استفاده از سرمایه‌گذاری می‌شود. دودانگی (۱۳۹۵)، در تحقیقی به بررسی مسائل و مشکلات مرتبط با سرمایه‌گذاری خارجی و داخلی پرداخت. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که عوامل متعددی از جمله درآمد ملی، GDP، هزینه‌های بخش دولتی، نرخ تورم، درجه باز بودن اقتصادی، سرمایه انسانی بر میزان سرمایه‌گذاری خارجی تاثیر دارند.

اسدنژاد و همکاران (۱۳۹۵)، به ارزیابی نقش کیفیت نیروی انسانی در میزان جذب سرمایه‌گذاری خارجی در کشورهای منتخب در حال توسعه جنوب شرق آسیا یعنی تایلند، کره جنوبی، سنگاپور، مالزی، اندونزی و چین در سال‌های ۱۹۹۵ تا ۲۰۱۲ و در ایران بین سال‌های ۱۹۸۰ تا ۲۰۱۲ پرداختند. یافته‌ها نشان می‌دهند که در کشورهای مورد مطالعه شرایط مساعد سرمایه‌گذاری در تعامل با نیروی انسانی زمینه‌ساز جذب سرمایه‌گذاری خارجی می‌باشد.

موریسی و آداموکردمانگ^۱ (۲۰۱۸)، در مطالعه‌ای به بررسی داده‌های سالیانه ۴۵ کشور در حال توسعه پرداخته و عوامل موثر بر سرمایه‌گذاری خارجی را شناسایی نمودند. یافته‌ها حاکی از این است که سرمایه‌گذاری خارجی در کشورهایی با شاخص‌های حکمرانی خوب، بیشتر است و فساد و بی‌ثباتی سیاسی از جمله موانع مهم سرمایه‌گذاری محسوب می‌شوند. بانکا^۲ (۲۰۰۹)، در تحقیقی به دنبال بررسی تاثیر سیاست‌های دولت بر سرمایه‌گذاری خارجی بودند. یافته‌های به دست آمده حاکی از این است که اندازه بازار، هزینه نیروی کار، بدهی خارجی و مصرف برق از جمله عوامل موثر بر سرمایه‌گذاری خارجی می‌باشند. هم‌چنین، در میان تحقیقات خارجی مرتبط با زمینه مطالعه می‌توان به تحقیق انجام گرفته پراساد و جین وی^۳ (۲۰۰۵)، با عنوان بررسی عوامل موثر بر FDI در کشور چین اشاره نمود. محققان در این تحقیق به این نتیجه دست یافتند که تاثیر معنادار ورود موفقیت‌آمیز چین به بازارهای مالی جهانی و انجام شفاف‌سازی‌های لازم در این رابطه و مدیریت صحیح بحران می‌باشد. ایبر و همکاران^۴ (۲۰۰۵)، به مطالعه نقش سرمایه اجتماعی، رشد اقتصادی و توسعه منطقه‌ای پرداخته و بر پیچیدگی و تنوع در این روابط تاکید داشتند. برای این منظور داده‌های به دست آمده از مرکز نظرسنجی سرمایه اجتماعی در آمریکا استفاده شد. یافته‌های به دست آمده نشان می‌دهند که تنوع سرمایه اجتماعی در مناطق ۹ گانه مورد مطالعه در آمریکا بسیار بالا بوده و بین متغیرهای سرمایه اجتماعی، رشد اقتصادی و توسعه منطقه‌ای همبستگی مثبت و معنادار مشاهده شد.

بررسی مطالعات گسترده انجام گرفته در زمینه عوامل موثر بر وقوع سرمایه‌گذاری خارجی در مناطق مختلف جهان و در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه حاکی از این است که عوامل متعدد اقتصادی (دوپاسکویر^۴، ۲۰۰۵؛ بانکا، ۲۰۰۹؛ دودانگی، ۱۳۹۵)، عوامل اجتماعی هم‌چون نیروی انسانی (اسدنژاد و همکاران، ۱۳۹۵)، مدیریت بهینه (پراساد و جین وی، ۲۰۰۵)، و حکمرانی خوب (موریسی و آداموکردمانگ، ۲۰۱۸)، در شکل‌گیری سرمایه‌گذاری خارجی دخیل می‌باشند. همان گونه که بررسی‌ها نیز نشان می‌دهد، نقش متغیر سرمایه اجتماعی در زمینه سرمایه‌گذاری خارجی مورد بررسی قرار نگرفته است و محقق در صدد است تا در شهر تبریز و جلفا با لحاظ پتانسیل‌های موجود در آن‌ها، نقش سرمایه اجتماعی را در وقوع سرمایه‌گذاری خارجی مورد بررسی قرار داده و فرصت‌ها و چالش‌های موجود را شناسایی بکند.

روش‌شناسی تحقیق

روش تحقیق حاضر از نوع روش پیمایشی^۵ می‌باشد. برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شده است و گویه‌ها براساس طیف لیکرت و در سطح فاصله‌ای بودند که کلیه متغیرها در سطح فاصله‌ای و با

¹. Morrissey and Udomkermongkol

². Banga

³. Persad&Jin Wi

⁴. Dupasquier

⁵. Survey Method

ضریب همبستگی پیرسون سنجش شده‌اند. برای سنجش اعتبار سازه از روش تحلیل عاملی و برای تعیین اعتبار هریک از متغیرهای مستقل و وابسته، از آزمون کایزر و بارتلت^۱ استفاده شده است. هم‌چنین برای ارزیابی روایی سؤالات پرسشنامه‌ها از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. جامعه آماری این تحقیق شامل مسئولین سازمان‌ها و نهادهای سرمایه‌گذاری خارجی، سرمایه‌گذاران خارجی و کلیه کارگزاران و نیروهای انسانی مربوط به حوزه سرمایه‌گذاری در سطح متوسط و کلانشهر تبریز و جلفا بودند که در مجموع ۴۲۹ نفر را شامل می‌شوند. در این تحقیق با توجه به ماهیت تحقیق، روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب انجام گرفت که در آن، نمونه هر طبقه بر اساس حجم آن طبقه محاسبه شده است. در نهایت، نمونه مورد نظر با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. به منظور آزمون مدل نظری پژوهش از مدل‌سازی معادلات ساختاری (با بهره‌گیری از نرم‌افزار Amos) استفاده شده است. مدل‌سازی معادلات ساختاری با استفاده از نرم‌افزار Amos به محقق کمک می‌کند تا پژوهش خود را از مطالعات نظری و تدوین آن‌ها گرفته تا تحلیل داده‌های تجربی، در قالبی چند متغیره سامان بخشد. این روش محقق را به پیچیدگی‌های زندگی اجتماعی (تأثیرگذاری مجموعه‌ای از متغیرها بر یکدیگر به طور یک سویه و دو سویه، مستقیم و غیر مستقیم) و هم‌چنین پیچیدگی‌های موجود در اندازه‌گیری سازه‌های پنهان فرهنگی و اجتماعی نزدیک می‌کند.

یافته‌های تحقیق

نتایج به دست آمده از سنجش متغیر سرمایه‌گذاری خارجی نشان می‌دهد بیش از ۶۰ درصد مسئولین بر این عقیده بودند که سرمایه‌گذاری خارجی عامل رشد و توسعه اقتصادی کشور و منطقه می‌شود و بنابراین اکثریت افراد مورد مطالعه با سرمایه‌گذاری خارجی در این مناطق موافق بودند. حدود ۵۲ درصد تاکید داشتند که برای رسیدن به رشد اقتصادی باید به امر سرمایه‌گذاری‌های خارجی توجه زیادی داشت. هم‌چنین خشنود شدن با هر نوع شکل سرمایه‌گذاری برای ۵۰ درصد مسئولین اهمیت داشت. به عبارت دیگر نیمی از کارگزاران با توسعه سرمایه‌گذاری به هر شکل و نوعی موافق بودند. بیش از ۵۰ درصد کارگزاران سرمایه‌گذاری را عامل ایجاد اشتغال و کاهش بیکاری می‌دانستند. حدود ۵۴ درصد با این قضیه موافق بودند که استفاده از نیروهای متخصص و با تجربه در فرایند کار و تولید و در نهایت توسعه مفید خواهد ایجاد مراکز تجاری توسط سرمایه‌گذاران خارجی به گسترش روابط اجتماعی و فرهنگی منجر می‌شود و ۱۱ درصد مخالف این دیدگاه بودند. ۵۳ درصد کارگزاران بر این عقیده بودند که سرمایه‌گذاری خارجی موجب افزایش صنایع تبدیلی و در نتیجه رونق صنعت در جامعه می‌شود. بیش از ۵۲ درصد، بر این عقیده بودند که بهبود کیفیت کالاهای داخلی در سایه سرمایه‌گذاری خارجی امکان‌پذیر است. بیش از

^۱. Kaiser & Bartlett's

۵۷ درصد درصد کارگزاران ایجاد رقابت سالم و فعال را در سایه سرمایه‌گذاری‌های خارجی می‌دانستند و آن را جهت بهبود کیفیت کالاها داخلی مناسب می‌دیدند. حدود نیمی از کارگزاران با این گویه موافق بودند که امید برای بهبود تولید و اقتصاد با سرمایه‌گذاری خارجی میسر می‌شود. با توجه به موارد مطرح شده می‌توان گفت که اکثر کارگزاران و مسئولین حوزه سرمایه‌گذاری‌ها، تفکر توسعه‌ای داشته و عوامل اجتماعی و فرهنگی را در حد بالاتری مطرح کرده‌اند.

جدول شماره (۱): توزیع فراوانی گویه‌های نگرش به سرمایه‌گذاری خارجی

گویه‌ها	کاملاً موافقم	موافقم	نظری ندارم	مخالقم	کاملاً مخالفم	جمع
سرمایه‌گذاری خارجی عامل توسعه اقتصادی کشور و منطقه	۲۶/۲	۳۴/۸	۳۰/۷	۷/۶	۰/۶	۱۰۰
سرمایه‌گذاری خارجی و رشد	۲۸/۲	۲۵/۹	۳۲/۰	۹/۳	۴/۵	۱۰۰
روابط اجتماعی و فرهنگی با سرمایه‌گذاری‌های خارجی بهبود می‌یابد.	۲۳/۹	۲۶/۱	۳۷/۰	۹/۳	۳/۷	۱۰۰
با هر نوع سرمایه‌گذاری خارجی در منطقه خود خوشنود می‌شوم.	۲۳/۰	۳۰/۷	۳۲/۷	۸/۴	۵/۲	۱۰۰
کارگاه‌های تولیدی در این زمینه عامل اشتغال داخلی است.	۲۲/۱	۳۲/۲	۳۱/۴	۹/۷	۴/۵	۱۰۰
ایجاد مراکز تجاری به گسترش روابط فی‌مابین کمک می‌کند.	۲۶/۰	۳۰/۰	۳۲/۷	۵/۲	۶/۱	۱۰۰
سرمایه‌گذاران خارجی باید با استقبال گرم مسئولین روبرو شود.	۲۱/۷	۲۸/۳	۳۵/۹	۱۰/۰	۴/۱	۱۰۰
احداث کارخانه توسط سرمایه‌گذاران به رونق صنایع تبدیلی می‌انجامد.	۱۹/۳	۳۳/۷	۳۲/۳	۹/۷	۵/۰	۱۰۰
سنگ‌اندازی برای سرمایه‌گذاران خارجی ظلم بزرگی است.	۲۱/۷	۳۲/۹	۳۴/۴	۶/۷	۴/۳	۱۰۰
سرمایه‌گذاری خارجی به ایجاد رقابت در تولید منجر می‌شود.	۲۰/۸	۲۹/۲	۳۷/۹	۶/۹	۵/۲	۱۰۰
بهبود کیفیت کالاها داخلی در سایه سرمایه‌گذاری خارجی است.	۲۳/۴	۳۰/۹	۳۵/۷	۶/۹	۳/۰	۱۰۰
همسایگان خارجی بهترین گزینه برای سرمایه‌گذاری هستند.	۲۴/۳	۳۵/۲	۳۰/۷	۶/۳	۳/۵	۱۰۰
سرمایه‌گذاری خارجی و اشتغال‌زایی	۲۴/۳	۳۴/۸	۲۸/۶	۹/۵	۲/۸	۱۰۰
رقابت سالم در سایه سرمایه‌گذاری‌ها صورت می‌گیرد.	۲۶/۷	۳۱/۱	۲۸/۴	۹/۵	۴/۳	۱۰۰
امید برای بهبود تولید و اقتصاد با سرمایه‌گذاری خارجی	۲۳/۶	۲۷/۲	۳۶/۱	۱۰/۲	۲/۸	۱۰۰

موانع سرمایه‌گذاری خارجی

داده‌های به دست آمده از جدول شماره (۲) نشانگر آن است که حدود ۱۵ درصد پاسخگویان بوروکراسی اداری فراوان، حدود ۴۰ درصد نبود برنامه‌های اجرایی مناسب، ۱۹ درصد تناقض برنامه‌های اجرایی، ۱۳ درصد نبودن وفاق و همدلی میان مسئولین و ۱۶ درصد طولانی بودن امور سرمایه‌گذاری را به عنوان موانع مهم سرمایه‌گذاری در کشور دانسته‌اند. لذا می‌توان گفت بیشترین مانع مربوط به سرمایه‌گذاری، نبود برنامه‌های اجرایی مناسب می‌باشد.

جدول شماره (۲): توزیع فراوانی موانع سرمایه‌گذاری خارجی

گزینه‌ها	درصد
بوروکراسی اداری فراوان	۱۴/۶
نبود برنامه‌های اجرایی مناسب	۳۹/۴
تناقض برنامه‌های اجرایی	۱۹/۴
نبودن وفاق و همدلی میان مسئولین	۱۳/۲
طولانی بودن امور سرمایه‌گذاری	۱۶/۳
جمع	۱۰۰

مزایای سرمایه‌گذاری خارجی

داده‌های به دست آمده از جدول شماره (۳) نشانگر آن است که حدود ۲۷ درصد پاسخگویان سودآوری بیشتر، ۳۱ درصد کاهش هزینه‌های تولید، حدود ۱۷ درصد بازاریابی مناسب برای محصولات خود، ۱۱ درصد دسترسی مناسب به کارگران و حدود ۱۴ درصد رقابت بیشتر با محصولات کشور میزبان را به عنوان مزایای مهم سرمایه‌گذاری در کشور دانسته‌اند. لذا می‌توان گفت بیشترین مزیت‌های مربوط به سرمایه‌گذاری، کاهش هزینه‌های تولید و سودآوری بیشتر می‌باشند. با توجه به مشاهدات به عمل آمده سرمایه‌گذاران مزایای فراوانی از بابت سرمایه‌گذاری در کشور به دست می‌آورند. از جمله این که این نوع فعالیت اقتصادی موجب سودآوری بیشتر، کاهش هزینه‌های تولید، بازاریابی و دسترسی مناسب به کارگران و رقابت بیشتر با محصولات کشور میزبان می‌شود. در مقابل این مزایا و سود فراوانی که نصیب آن‌ها می‌شد، موانعی را هم در سر راه خودشان می‌دیدند که موجب فشار روحی و روانی و حتی اقتصادی برای آن‌ها می‌شد. از جمله این موانع وجود بوروکراسی اداری فراوان، ضعیف بودن برنامه‌های اجرایی، تناقض در برنامه‌های اجرایی، ضعف وفاق و همدلی میان مسئولین و به طور کلی طولانی بودن امور سرمایه‌گذاری بودند.

جدول شماره (۳): توزیع فراوانی مزایای سرمایه‌گذاری خارجی

گزینه‌ها	درصد
سودآوری بیشتر	۲۷/۳
کاهش هزینه‌های تولید	۳۱/۱
بازاریابی مناسب	۱۶/۷
دسترسی مناسب به کارگران	۱۱/۲
رقابت بیشتر با محصولات کشور میزبان	۱۳/۷
جمع	۱۰۰

تفاوت سرمایه‌گذاری‌های خارجی در دو منطقه

توزیع فزاینده نقش‌ها، گسترش پیچیدگی ساختاری از نتایج تفکیک و تمایز به شمار می‌روند. دسترسی اطلاعاتی، استقرار هنجارهای اجتماعی، کسب اقتدار و هویت سازمانی منجر به سرمایه‌انسانی و توسعه انسانی می‌شود. بر این اساس یکی از سرمایه‌های مهم هر جامعه و شهری که از مؤلفه‌های اساسی و مؤثر در توسعه و ثبات، پویایی و سرزندگی آن شهر محسوب می‌شود، سرمایه اجتماعی است؛ سرمایه‌ای که زیربنای توسعه فرهنگی، اقتصادی، سیاسی یک کلانشهر و حتی یک کشور است.

در پاسخ به این سؤال که آیا سرمایه‌گذاری‌های خارجی در سطح دو منطقه با هم متفاوت هستند، از آزمون T مستقل استفاده شده است. قبل از انجام آزمون t فرض برابری واریانس‌ها آزمون شده است. آزمون برابری واریانس‌ها (Levene's Test for Equality of Variances) مطابق جدول (۴) نشان داد که سطح معنی‌داری مشاهده شده ($\text{sig}=0/54$) بیشتر از آلفای تحقیق ($0/05$) می‌باشد. بنابراین، می‌توان از نتایج داده‌های t همگن استفاده کرد. در جامعه مورد مطالعه، نتایج به دست آمده از آزمون معنی‌داری t مطابق جدول (۴) نشان می‌دهد سطح معنی‌داری مشاهده شده ($\text{sig}=0/000$) کمتر از آلفای تحقیق ($0/05$) می‌باشد، لذا سرمایه‌گذاری‌های خارجی در دو منطقه متفاوت است و با توجه به علامت مثبت t در سطر اول (t همگن)، نتیجه می‌گیریم که میزان سرمایه‌گذاری‌های خارجی در تبریز بیشتر از شهر جلفا است.

جدول شماره (۴): آزمون t مستقل برای مقایسه تفاوت سرمایه‌گذاری خارجی در دو منطقه

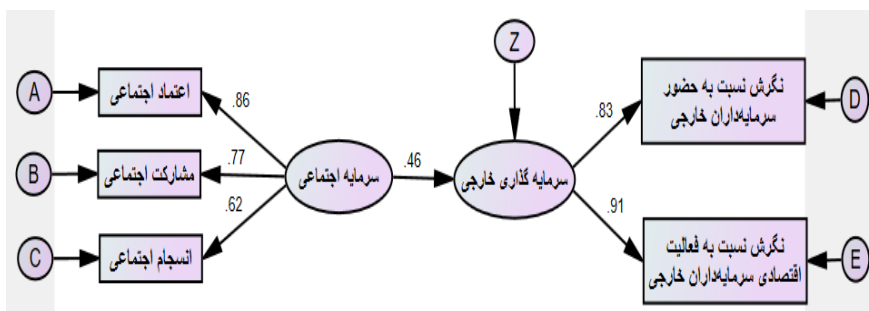
منبع تغییرات	سطح معنی‌داری برابری واریانس‌ها	مقدار t	درجه آزادی	سطح معنی‌داری آزمون t همگن	تفاوت میانگین‌ها
سرمایه‌گذاری خارجی	0/54	7/40	427	0/000	0/394

اطلاعات جدول (۵) بیانگر آن است که بین سرمایه اجتماعی با سرمایه‌گذاری خارجی ($r=0/55$) همبستگی معنادار مستقیمی با توجه به سطح معناداری ($0/000$) وجود دارد؛ به طوری که با افزایش میزان سرمایه اجتماعی میزان سرمایه‌گذاری خارجی نیز افزایش می‌یابد. هم‌چنین بین اعتماد اجتماعی ($r=0/62$)، مشارکت اجتماعی ($r=0/57$) و انسجام اجتماعی ($r=0/44$) با سرمایه‌گذاری خارجی همبستگی معناداری مستقیمی وجود دارد. بنابراین فرضیه پژوهش مورد تأیید قرار می‌گیرد.

جدول شماره (۵): رابطه سرمایه اجتماعی و ابعاد آن با سرمایه‌گذاری خارجی

متغیرها	همبستگی پیرسون	سطح معناداری
اعتماد اجتماعی و سرمایه‌گذاری خارجی	0/62	0/000
مشارکت اجتماعی و سرمایه‌گذاری خارجی	0/57	0/000
انسجام اجتماعی و سرمایه‌گذاری خارجی	0/44	0/000
سرمایه اجتماعی و سرمایه‌گذاری خارجی	0/55	0/000

به منظور آزمون مدل نظری پژوهش از مدل‌سازی معادلات ساختاری (با بهره‌گیری از نرم‌افزار Amos) استفاده شده است. در پژوهش حاضر به منظور مشخص نمودن تأثیر متغیر سرمایه اجتماعی بر سرمایه‌گذاری خارجی، مدل نظری یا تدوین‌شده، مورد آزمون قرار گرفته است.

شکل (۱): مدل معادله ساختاری برای آزمون تأثیر سرمایه اجتماعی بر سرمایه‌گذاری خارجی

در جدول شماره (۶) با توجه به مدل بالا، به ارزیابی تأثیر سرمایه اجتماعی بر سرمایه‌گذاری خارجی پرداخته شده است. اطلاعات این جدول بیانگر آن است که سرمایه اجتماعی ۰/۴۶ بر سرمایه‌گذاری خارجی تأثیر دارد؛ به عبارتی دیگر سرمایه اجتماعی عاملی مهم در افزایش میزان سرمایه‌گذاری خارجی است.

جدول شماره (۶): ارزیابی تأثیر سرمایه اجتماعی بر سرمایه‌گذاری خارجی

وزن رگرسیونی استاندارد	وزن رگرسیونی غیراستاندارد	نسبت بحرانی	سطح معناداری
۰/۴۶	۰/۷۷	۷/۶۶	۰/۰۰۰

در جدول شماره (۷)، تعدادی از مهم‌ترین معیارهای برآزش و تفسیر آن‌ها به همراه مقادیر قابل قبول آن در مدل مفروض آمده است. به طور کلی می‌توان گفت که عمده شاخص‌های برآزش مدل قابل قبول هستند. بنابراین مدل ترسیم شده، مدلی است که می‌تواند تا حدودی داده‌های ما را با مدل نظری تطبیق دهد. به عبارتی دیگر، مدل تحقیق نشان می‌دهد داده‌های تجربی ما می‌توانند به صورت مطلوبی با نظریه‌ها پوشش داده شوند.

جدول شماره (۷): معیارهای برازش مدل و تفسیر برازش قابل قبول

معیار برازش مدل	مقدار حاصل در مدل مفروض	سطح قابل قبول	تفسیر	وضعیت پذیرش
نیکویی برازش (GFI)	۰/۹۷	۰ (عدم برازش) تا ۱ (برازش کامل)	مقدار نزدیک به ۰/۹۵ منعکس کننده یک برازش مطلوب است.	قابل قبول
نیکویی برازش اصلاح شده (AGFI)	۰/۹۲	۰ (عدم برازش) تا ۱ (برازش کامل)	مقدار نزدیک به ۰/۹۵ منعکس کننده یک برازش مطلوب است.	قابل قبول
ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA)	۰/۰۷	کوچکتر از ۰/۰۸	مقدار کمتر از ۰/۰۸ یک برازش خوب را نشان می‌دهد.	قابل قبول
CFI	۰/۹۷	۰ (عدم برازش) تا ۱ (برازش کامل)	مقدار نزدیک به ۰/۹۵ منعکس کننده یک برازش مطلوب است.	قابل قبول
برازش هنجار شده (NFI)	۰/۹۷	۰ (عدم برازش) تا ۱ (برازش کامل)	مقدار نزدیک به ۰/۹۵ منعکس کننده یک برازش مطلوب است.	قابل قبول
کای اسکور نسبی (CMIN/DF)	۵/۹۳	۱ تا ۵	مقدار کمتر از ۱ نشان‌دهنده ضعف برازش و مقدار بیشتر از ۵ تا حدی قابل قبول منعکس کننده نیاز به بهبود است.	قابل قبول
شاخص برازش هنجار شده مقتصد (PNFI)	۰/۵۱	بالتر از ۰/۵۰ یا ۰/۶۰		قابل قبول
برازش تطبیقی مقتصد (PCFI)	۰/۵۲	بالتر از ۰/۵۰ یا ۰/۶۰		قابل قبول
نسبت اقتصاد (PRATIO)	۰/۸۹	۱ تا ۰	مقادیر نزدیک به ۱ حاکی از هزینه کمتر محقق در آزادکردن پارامترهاست.	قابل قبول

بحث و نتیجه‌گیری

تحقیق حاضر با هدف بررسی فرصت‌ها و چالش‌های سرمایه‌گذاری خارجی در استان آذربایجان شرقی با تاکید بر دو منطقه تجاری تبریز و جلفا انجام گرفت. یافته‌های تحقیق انجام شده نشان می‌دهد بین متغیر مستقل تحقیق یعنی سرمایه اجتماعی (با سه بعد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و انسجام اجتماعی) با سرمایه‌گذاری خارجی همبستگی معنادار مستقیم وجود دارد و سرمایه اجتماعی عاملی مهم در افزایش میزان سرمایه‌گذاری خارجی محسوب می‌شود. به این معنا که با افزایش میزان سرمایه اجتماعی میزان سرمایه‌گذاری خارجی نیز افزایش می‌یابد. این امر نشان دهنده همسو بودن یافته‌های تحقیق با مدل بین‌المللی‌سازی اوپسالا و مساله فاصله روانی مورد تاکید در آن است و بر این اساس بر ابعاد اجتماعی سرمایه‌گذاری خارجی تاکید می‌شود. مدل مزبور بر این امر تاکید می‌کند که مواردی همچون اختلافات فرهنگی، زبان، سطح آموزش و توسعه اقتصادی میان کشور مادر شرکت و کشور مادر میزبان تاثیر عمده‌ای در تصمیم شرکت به سرمایه‌گذاری در خارج دارد. همچنین یافته‌های حاصل از تحقیق ایبر و همکاران (۲۰۰۵)، نشان می‌دهد که بین مفهوم رشد که اساساً با شاخص‌هایی همچون آموزش، سرمایه‌گذاری و ... مشخص می‌شود و متغیر سرمایه اجتماعی همبستگی معنادار وجود دارد و لذا می‌توان گفت که با نتایج حاصل از تحقیق حاضر همسو می‌باشد.

بررسی نظرات پاسخگویان در رابطه با موانع سرمایه‌گذاری خارجی در دو منطقه تبریز و جلفا نشان می‌دهد که وجود بوروکراسی اداری دست و پا گیر، نبود برنامه‌های اجرایی بهینه، تناقض در برنامه‌های اجرایی، نبود وفاق و همدلی میان مسئولین و همچنین طولانی بودن فرایند سرمایه‌گذاری مانع از این شده است که سرمایه‌گذاران رغبتی به سرمایه‌گذاری در مناطق مورد مطالعه که دارای ظرفیت‌های مناسب باشند، نداشته باشند. در این میان، بررسی انجام شده در رابطه با تفاوت سرمایه‌گذاری‌های خارجی در دو منطقه مورد مطالعه نشان می‌دهد که با توجه به رویکردهای مختلف، توزیع فزاینده نقش‌ها، گسترش پیچیدگی ساختاری از نتایج تفکیک و تمایز به شمار می‌روند. دسترسی اطلاعاتی، استقرار هنجارهای اجتماعی، کسب اقتدار و هویت سازمانی منجر به سرمایه‌انسانی و توسعه انسانی می‌شود. بر این اساس یکی از سرمایه‌های مهم هر جامعه و شهری که از مؤلفه‌های اساسی و مؤثر در توسعه و ثبات، پویایی و سرزندگی آن شهر محسوب می‌شود، سرمایه اجتماعی است؛ سرمایه‌ای که زیربنای توسعه فرهنگی، اقتصادی، سیاسی یک کلانشهر و حتی یک کشور است. با توجه به مزایای فراوان سرمایه‌گذاری خارجی از جمله سودآوری بیشتر، کاهش هزینه‌های تولید، بازاریابی مناسب محصولات و دسترسی مناسب به کارگران؛ می‌توان با تشویق سرمایه‌گذاران خارجی و اعمال ظرفیت‌های تشویقی و کاهش موانعی از جمله بوروکراسی اداری فراوان، ضعف برنامه‌های اجرایی، تناقض در برنامه‌های اجرایی و طولانی بودن امور سرمایه‌گذاری‌ها، آن‌ها را در جهت سرمایه‌گذاری‌های بیشتر ترغیب نموده و زمینه را برای توسعه فراهم کرد. از جمله موارد شناسایی شده در این تحقیق می‌توان به تفاوت میزان سرمایه‌گذاری خارجی در دو منطقه تبریز و جلفا و بالا بودن میزان سرمایه‌گذاری خارجی در تبریز اشاره نمود. بر این اساس، با شناسایی فرصت‌های سرمایه‌گذاری و همچنین پتانسیل‌های نهفته در منطقه جلفا به عنوان یک منطقه آزاد تجاری و فرصت‌های قانونی لحاظ شده برای این مناطق و تلاش برای رفع مشکلات مرتبط با سرمایه‌گذاری خارجی می‌توان با تکیه بر فرصت‌های سرمایه‌گذاری خارجی همچون سودآوری بیشتر، پایین بودن هزینه‌های تولید، بازاریابی مناسب، دسترسی مناسب به کارگران و امکان رقابت بیشتر با محصولات کشور سرمایه‌گذاران را به مشارکت و هم‌افزایی بیشتر در منطقه سوق داد.

تعارض منافع

«بنا بر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هر گونه تعارض منافع بوده است.»

منابع

1. Asdanjad, Azam; Tarabi, Taghi; Radfar, Reza. (2016). The impact of the quality of human capital on the attraction of foreign direct investment (case study: selected countries of Southeast Asia and Iran), *Investment Knowledge*, Year 5, Number 19, P.p: 235-253.
2. Azimi, Hossein. (2012). *Iran's economy: development, planning, policy and culture*, Tehran: Nay Publications.
3. Banga, R. (2009). Impact of Government Policies and Investment Agreements on FDI Inflows. *Indian Council for Research on International Economic Relationship (ICRIER)*, 1, P.p: 31-56.
4. Behrooz Mafroozlou, Waqif; Soltani, Alireza; Mirzaei, Masoud. (2014). Investigating the internal barriers and limitations of foreign investment in Iran (a field study of 300 foreign investment projects covered by the Investment Law), *Economic Research and Politics Quarterly*, year 23, number 74, P.p: 193- 223.
5. Dupasquier, Chantal; Osakwe, N. Patrick. (2005). *Foreign Direct Investment in Africa: Performance, Challenges and Responsibilities*, African Trade Policy Centre.
6. Hosseini, Mir Mehdi; Moghadam, Matina; Musazadeh, Mohammad Ali; Farah Gol, Pouria. (2019). Presenting a model to determine the factors influencing the attraction of investment in foreign trade zones (case study: Aras foreign trade zone), *The Quarterly Journal of Approaches in Business Management*, first period, first issue, P.p: 23-32.
7. IYER, SRIYA; KITSON, MICHAEL; TOH, BERNARD. (2005). Social Capital, Economic Growth and Regional Development, *Regional Studies*, Vol. 39, (8), P.p: 1015–1040.
8. Jafarizadeh, Akram. (2018). Examining obstacles and solutions for attracting foreign investment in the agricultural sector of Lorestan province, thesis for receiving a master's degree, Lorestan University.
9. Morrissey, O., and Udomkerdmongkol, M. (2018). Governance, private investment and foreign direct investment in developing countries. *World development*, 40 (3), P.p: 437-445.
10. Prasad, E., and Wei, S. (2005). *The Chinese Approach to Capital Inflows: Patterns and Possible Explanations*, NBER Working Paper, No. 11306.
11. Rezaei, Mojtaba. (2016). Assessing the challenges of foreign investment and its reflection on the economy (case study: Iran's economy), the second accounting and management economics conference, Malaysia, Kuala Lumpur.
12. Saadatmand, Shahram; Ahmadi, Hossein; Hemmat, Masoud. (1400). Investigating the limitations and international capacities of attracting foreign investment in Iran in the 2011s, *Political and International Research Quarterly*, No. 47, P.p: 20-37.
13. Shahsavari, Mohsen. (2016). Identifying and prioritizing the factors influencing the attraction of foreign investment in the industrial sector of Qazvin province, master's thesis in business management, financial orientation, Takestan Higher Education Institute.
14. Zulqader, Malik. (2019). Theoretical foundations of foreign direct investment, *Politics Quarterly*, Volume 39, Number 2, P.p: 89-107.